

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

سال های ابتدای کودکی زیربنایی برای کل زندگی فرد است. اگر به نیازها و حیطه های تکاملی کودکان در این دوران پاسخ مناسبی داده شود، کودکانی سالم تر، با قدرت تفکر و تعقل بیشتر و مهارت های عاطفی و اجتماعی بهتری خواهیم داشت. زبان، گفتار، بلع و ارتباط از مهم ترین حیطه های تکاملی است. زبان موهبت الهی برای برقراری عالی ترین رابطه انسان ها با یکدیگر است، رشد و تکامل زبان از دوران جنینی با شنیدن صدای مادر شروع شده و پس از تولد به نحو کامل تری ادامه می یابد. نقش گفتاردرمانی در مسیر شناسایی زود هنگام اختلالات گفتار و زبان و ارائه مشاوره به موقع بسیار حیاتی است. هدف از تدوین این کتاب ارائه اطلاعات و دانش لازم برای پیشگیری از اختلالات ارتباطی و بهبود بخشیدن به موقع از سوی خانواده ها است. این آموزش ها می تواند برای برقراری ارتباط صحیح و تصحیح روش های تغذیه ای کودکان طبیعی نیز کمک کننده باشد. ضمن تشکر از دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی برای تدوین این بسته آموزشی خانواده محور، امید است این مجموعه بتواند برای پیشگیری از ایجاد اختلال، اصلاح به هنگام اختلال و ارتقای تکامل کودکان طبیعی موثر باشد.

دکتر علیرضا رئیسی

معاون بهداشت

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

بسته توانبخشی خانواده - محور
رشد پیش زبانی

به سفارش: دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با همکاری دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

نویسندگان: دکتر فریبا یادگاری، دکتر اکبر داروئی، دکتر طلیمه ظریفیان، دکتر عطیه اشتری، نیره مهدی پور شهریور، دکتر مرتضی فرازی، دکتر لیلا قلیچی، ابراهیم برزگر بفروئی، مینا فتوحی، مامک جولایی، عطیه قزوینی، گلنوش گل محمدی، زهرا آقاسولی، دکتر مریم ترامشلو، سیدشهاب الدین حسینی نسب، دکتر کوثر باغبان، رضوانه نائیبیان، زهرا ولی تبار، دکتر مونا ابراهیمی پور، دکتر سیدحامد برکاتی، دکتر حمیدرضا لرنژاد، دکتر ناریا ابوالقاسمی، نغمه تشکری

تصویرسازی: شقایق وفائی، مریم قلی پور، نگار رئیسی

ناشر: اندیشه ماندگار

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۹

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۰۰۷-۴۱-۱

سخنی با والدین

والدین و مراقبان گرامی کودکان سرزمین عزیزمان ایران

این بسته برای استفاده شما طراحی شده است. برقراری ارتباط و رساندن پیام جزو حقوق اساسی هر انسان است. یکی از بهترین ابزارهای برقراری ارتباط، زبان کلامی است یعنی ما با استفاده از کلمه‌ها و جمله‌ها می‌توانیم نیازهایمان را اعلام کنیم و منظورمان، افکار و عقایدمان را به دیگران برسانیم و منظور و عقاید دیگران را بفهمیم. کودکان نیازهایشان را از طریق ایما و اشاره، نشان دادن، لمس کردن شما و حرف زدن اعلام می‌کنند. اما ممکن است مشکلات گفتار و زبان و اختلالاتی وجود داشته باشد که مانع از حرف زدن یا برقراری ارتباط مناسب کودک شود. این بسته برای کمک به پیشگیری یا کاهش و یا حذف اشکالات و اختلالات ارتباط، زبان، گفتار و بلع کودکان طراحی شده است. همچنین این مجموعه برای کودکانی که رشد طبیعی دارند قابل استفاده است، زیرا به والدین یا مراقبان کودک آموزش می‌دهد که چگونه بهترین روش ارتباط با کودک را به کار ببرند. اثربخشی این بسته کاملاً به همکاری شما والد یا مراقب گرامی وابسته است. لازم به یادآوری است که در صورت وجود مشکل جدی در رشد ارتباط، زبان، گفتار و بلع (دهانی و دهانی - حلقی) کودک نباید لزوم مراجعه به متخصصان مورد نیاز به ویژه آسیب شناسان گفتار و زبان (گفتار درمانگران) را فراموش کنیم. در صورت مراجعه به متخصصان و شروع برنامه‌های درمان پزشکی، توان بخشی و گفتاردرمانی، این بسته می‌تواند به شکل کمکی مورد استفاده شما قرار بگیرد. در صفحه‌ی بعد رنگ‌های راهنمای استفاده از بسته آورده شده است که در شش حوزه رشد پیش زبانی (مربوط به نوزادی و اوایل کودکی تا ۱۸ ماهگی است یعنی زمانی که کودک هنوز نمی‌تواند حرف بزند یا اوایل حرف زدن است)، رشد اولیه زبان (در این بسته از ۱۸ ماهگی تا ۵ سالگی را شامل می‌شود)، درک شنیداری (یعنی فهمیدن کلمه‌ها و جمله‌هایی که به کودک گفته می‌شود)، تولید و تلفظ صداهای گفتاری (یعنی کودک صداهای گفتاری را چگونه تلفظ می‌کند و آیا گفتار او قابل فهم است)، ناروانی‌های گفتار و لکنت، بلع و تغذیه نوزادان و کودکان طبقه‌بندی شده است. شما می‌توانید برحسب این که کودک در کدام حوزه دچار مشکل است یا کدام حوزه را می‌خواهید ارتقاء دهید و تقویت کنید صفحه مربوطه را به راحتی از رنگ راهنمای بالای صفحه بیابید.

در ابتدای بسته چک لیست‌های رشد مهارت‌های ارتباط، زبان، گفتار بلع آورده شده است. سن تقویمی کودکان را در نظر بگیرید و مهارت‌های سنی او را با جداول تطبیق دهید. سپس

علایم هشدار یا خطر را که زیر هر جدول آورده شده ببینید. اگر کودک این علایم هشدار را نشان می‌دهد لازم است براساس رنگ به حوزه مربوطه مراجعه کنید تا بتوانید در پیشگیری یا کاهش علایم کمک کنید. به خاطر داشته باشید که این بسته جانشین متخصص گفتاردرمانی نیست و فقط به شکل تکمیلی و در کنار مشورت کردن یا مراجعه به متخصص گفتاردرمانی می‌تواند کمک کند. البته برای خانواده‌هایی که کودک طبیعی دارند و فقط می‌خواهند برای ارتقاء و تقویت مهارت‌های ارتباط، زبان، گفتار و بلع کودکشان از این بسته استفاده کنند مراجعه به گفتاردرمانی اختیاری است.

راهنمای مراحل رشد

فهرست مهارت‌های رشد پیش زبانی

بیان و گفتن	درک و فهم زبان
تولد تا ۸ ماهگی (کودکی که هنوز ارتباط برقرار نمی‌کند)	
به صدا واکنش نشان می‌دهد.	گرسنگی یا ناراحتی خودش را با گریه نشان می‌دهد.
از حدود ۴ ماهگی وقتی با کودک صحبت می‌شود شروع به لبخند زدن می‌کند.	از حدود ۳ ماهگی صداهایی مثل آ، او آغون را می‌گوید.
وقتی که به صورت رو در رو و در فاصله نزدیک با کودک صحبت می‌شود به چهره و چشمان مادر توجه می‌کند (۴ ماهگی).	وقتی کودک صداسازی می‌کند و مادر پس از وی همان صداسازی را تکرار می‌کند، کودک دوباره برای ادامه بازی با مادر صداسازی می‌کند.
از حدود ۴ ماهگی به لحن صحبت اطرافیان واکنش‌های متفاوتی نشان می‌دهد. مثلاً وقتی قربان صدقه‌اش می‌روید می‌خندد و وقتی به او اخم می‌کنید لب برمی‌چیند.	
۸ تا ۱۲ ماهگی (کودکی که در مرحله برقراری ارتباط است)	
به اسمش واکنش نشان می‌دهد.	صداهایی مانند «با، ما، دا، گا» را از خودش در می‌آورد و گاهی به صورت پشت سر هم مثلاً «بابا بابا» می‌گوید.
کلمه‌های ساده‌ای مثل «نکن»، «بیا»، «آب»، «دَد»، «مامان» و «بابا» را متوجه می‌شود.	وقتی چیزی می‌خواهد دستش را به سمت آن دراز می‌کند.
با شنیدن آهنگ شروع به تکان تکان دادن خود و یا صداسازی کردن می‌کند.	حرکات ساده‌ای مثل «دس دسی»، «سرسری» و صداهایی مانند «بَب»، «دادا» را از دیگران تقلید می‌کند.
می‌داند که از اشیاء آشنا مثل شیشه شیر، تلفن و یا قاشق چگونه استفاده کند.	

رشد پیش زبانی

خانواده گرامی

به یاد داشته باشید شما بهتر از هر کسی کودکان را می شناسید و در طول شبانه روز بیشترین وقت را با او می گذرانید. شما مهمترین افراد در زندگی کودکان هستید پس شما بهترین کسی هستید که می توانید به رشد کودکان کمک کنید. این بسته به شما کمک می کند که بتوانید فرصت هایی را برای کودکان فراهم کنید تا او به رشد ارتباطی و زبانی مناسب سنش برسد. پیش از این که کودکان بتوانند اولین کلمه های خود را بیان کنند، از روش های دیگری مانند اشاره کردن، نگاه کردن یا حتی گریه کردن برای برقراری ارتباط و درخواست کردن استفاده می کنند. این مهارت ها از پیش نیازهای مهم حرف زدن کودکان هستند. دوره پیش زبانی از بدو تولد تا حدود ۱۸ ماهگی است. با این که کودکان از حدود ۱۲ ماهگی اولین کلمه های خود را می گویند، اما تا حدود یک و نیم تا دو سالگی هنوز هم از اشارات به همراه کلمه های خود استفاده می کنند. این بسته به شما راهکارها و پیشنهادهای می دهد که بتوانید با کودک بدو تولد تا ۱۸ ماهه خود ارتباط بهتری برقرار کنید و به رشد گفتار و زبان او کمک کنید. اما توجه داشته باشید که ممکن است کودکی مثلاً ۳ ساله باشد اما هنوز مهارت های ارتباطی او در مرحله پیش زبانی باشد. بنابراین از این بسته می توان حتی برای کودکان سنین بالاتر که در مرحله پیش زبانی قرار دارند هم استفاده کرد.

چگونه از این بسته استفاده کنیم؟

در ابتدای این بسته فهرست مهارت هایی را مشاهده کردید که برای بررسی مهارت های درکی و بیانی کودکان آورده شده اند که شامل سه بخش تولد تا ۸ ماهگی، ۸ تا ۱۲ ماهگی و ۱۲ تا ۱۸ ماهگی است. صرف نظر از سن کودکان، رفتارهایی که در فهرست مهارت نوشته شده را از ابتدای آن بخوانید و هرکدام از آنها را که در کودکان مشاهده کردید، علامت بزنید.

اگر کودک همه مهارت های متناسب با سنش را دارد، آیا می توان از این بسته استفاده کرد؟

بسته مداخله خانواده - محور پیش زبانی برای کودکان زیر یک سال دارای دو بخش است: کودکان از بدو تولد تا ۸ ماهگی که در این بسته به نام «کودکی که ارتباط برقرار نمی کند و حرف نمی زند» و کودکان ۸ ماهه تا ۱۲ ماهه که در این بسته به نام «کودکی که شروع به برقراری

وقتی عکسی یا وسیله ای را به کودک نشان می دهید به آن توجه و نگاه می کند.	
۱۲ تا ۱۸ ماهگی (کودکی که در مرحله تک کلمه و جمله های دوکلمه ای است)	
دستورات ساده ای مانند «بده من»، «بیا اینجا» و «بشین» را متوجه می شود و انجام می دهد.	کلمه هایی مانند «مامان»، «آب» و «آجی» را در جاهای درست استفاده می کند مثلاً وقتی تشنه است می گوید «آب».
اشیاء زیادی را به درستی استفاده می کند مثلاً شانه را به موهایش می زند.	وقتی چیزی از شما می خواهد یا قصد دارد توجه شما را به سمت چیزی جلب کند با انگشتش به سمت آن اشاره می کند.
از حدود ۱۸ ماهگی به بعد ادای انجام کارهایی مثل غذا دادن، خواباندن عروسک، رانندگی کردن را در بازی هایش درمی آورد.	کلمه های ساده ای مانند «توپ»، «نینی» و «لالا» را بعد از شما تکرار می کند.

علائم هشدار در کودکان از تولد تا ۱۸ ماهگی

نشانه های خطر از تولد تا ۸ ماهگی	
کودک شما گریه نمی کند.	کودک شما به صداها حتی صداهای بلند واکنش نشان نمی دهد.
وقتی با او از فاصله نزدیک حرف می زنید به صدا و چهره شما توجه نمی کند.	هیچ گونه صدایی از خودش در نمی آورد.
نشانه های خطر از ۸ تا ۱۲ ماهگی	
تا ۱۲ ماهگی هیچ صدایی را بیان نمی کند و یا فقط صداهایی مانند «آ»، «ا»، «آ» را می گوید.	از دیگران درخواست نمی کند.
دست یا انگشتش را برای درخواست چیزی دراز نمی کند.	حرکت یا صداسازی دیگران را تقلید و تکرار نمی کند.
به اسمش واکنش نشان نمی دهد.	
نشانه های خطر از ۱۲ تا ۱۸ ماهگی	
هیچ کلمه ای نمی گوید.	دستورات ساده را متوجه نمی شود.
برای درخواست کردن چیزی از انگشت اشاره یا دراز کردن دست به سمت آن استفاده نمی کند.	

دست و پا زدن نشان می دهد یعنی هنوز نمی تواند از شما چیزی بخواهد (نگاه کنید به جدول زیر).

درک	بیان
- معنای کلمات را درک نمی کند.	- به محیط واکنش نشان می دهد. هنوز به طور هدفمند پیامی نمی رساند.
- صداهای آشنا را تشخیص می دهد.	- متناسب با نیازهایش، به شیوه های مختلفی گریه می کند.
- سرش را به سمت صدا بر می گرداند.	- وقتی چیزی را نمی خواهد، چشم هایش را می بندد یا سرش را برمی گرداند.
- وقتی اسمش را صدا می زنید، به شما نگاه می کند و بدنش را حرکت می دهد.	- با علاقه به چهره ها نگاه می کند.
- تعداد کمی از حرکات و ایما و اشاره ها را تشخیص می دهد مانند وقتی که دستتان را برای بغل کردن جلو می برید.	- وقتی با او صحبت می کنید ساکت می شود یا لبخند می زند.
- شناخت خود را از وقایع روزمره نشان می دهد، برای مثال وقتی جورابش را نشان می دهید، پایش را بالا می آورد.	- وقتی با او صحبت می کنید یا به او لبخند می زنید، صدا در می آورد و بدنش را حرکت می دهد.
- نشان می دهد، برای مثال وقتی جورابش را نشان می دهید، پایش را بالا می آورد.	- حالات چهره ای مختلفی در می آورد.
	- به سمت صداها برمی گردد.
	- وقتی چیزی را می خواهد بدنش را حرکت می دهد تا به آن برسد.
	- از فعالیت ها تقلید می کند.
	- صداهایی مانند آآ، اوووو، گا، مو در می آورد.
	- غان و غون می کند مانند بابا، ماما.
	- از صداهایی که در می آورید تقلید می کند.
	- از بازی هایی مانند دالی بازی لذت می برد.

ارتباط نموده است»، در نظر گرفته شده است. در مورد روش های کمک به کودکان بالای ۱۲ ماه می توانید به بسته رشد زبان در همین کتاب مراجعه نمایید. با توجه به سن کودکان در هر یک از بخش های ۱ و ۲ راهکارهایی برای ارتقاء مهارت های ارتباطی او ارائه شده است که می توانید از آنها استفاده کنید. با افزایش سن کودکان می توانید از راهکارهای بخش های بعدی یا بسته رشد زبان هم استفاده کنید.

اگر کودک بعضی از مهارت های فهرست رشدی را ندارد، چگونه می توان از این بسته استفاده کرد؟

اگر رفتاری را از فهرست مهارت ها در کودکان مشاهده نکردید، به قسمت نشانه های خطر یا علائم هشدار در بخش ابتدایی این بسته مراجعه کنید. اگر هر یک از نشانه های خطر در کودکان وجود داشت، باید به گفتاردرمانگر مراجعه کنید تا وضعیت ارتباطی و گفتار و زبان کودکان به دقت بررسی شود. در عین حال می توانید از راهکارهای این بسته هم استفاده کنید به این صورت که اگر کودکان حتی یک مورد از مهارت های بخش تولد تا ۸ ماهه از چک لیست را نداشت، به بخش اول مربوط به نوزاد تولد تا ۸ ماهه در زیر مراجعه کنید.

آموزش برقراری ارتباط با نوزاد از تولد تا ۸ ماهگی

نوزاد با نگاه کردن، لبخند زدن و تکان دادن دست و پا با مادرش ارتباط برقرار می کند. کودک شما در این مرحله فقط به شما و چیزهایی که اتفاق می افتد، واکنش هایی مانند گریه یا

رفتارهای کودکان را زیر نظر بگیرید و منتظر بمانید تا او کاری انجام دهد.

۱. به رفتارهای کودکان در موقعیت های مختلف توجه کنید، مخصوصاً رفتارهایی که نشان می دهد کودکان آماده است که با او حرف بزنید، مانند زمانی که دست ها یا پاهایش را حرکت می دهد، صداسازی می کند، یا لبخند می زند.

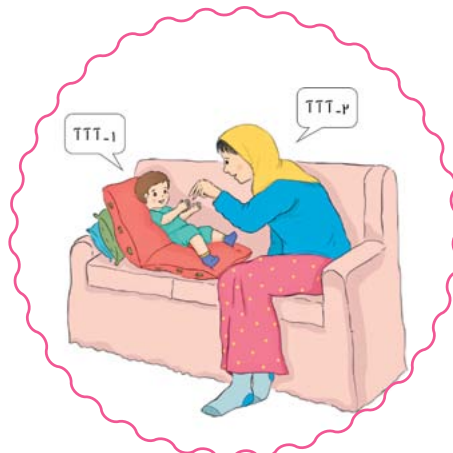

وقتی گرسنه، خسته یا ناراحت است معمولاً نگاهش را برمی گرداند، گریه می کند، اخم یا غرغر می کند. در چنین شرایطی بگذارید کودکان استراحت کند، یا به او کمک کنید تا آرام شود.

۲. منتظر بمانید تا ببینید کودکان چه کارهایی انجام می دهد یا چه صداهایی از خودش درمی آورد.

۳. به او گوش کنید. مراقب باشید که صداسازی او را قطع نکنید. قرار نیست که شما همیشه حرف بزنید. به او هم باید فرصت دهید.

از کودکان تقلید کنید.

- حرکات بدن، کارها و شکلک های صورت او را تقلید کنید.
- اگر زبانش را بیرون می آورد، شما هم زبانتان را بیرون بیاورید.
- از همه مهم تر، صداهایش را دقیقاً مثل خودش تقلید کنید.
- اگر منتظر بمانید، او هم کم کم از شما تقلید می کند.

با کودکان حرف بزنید.

- طوری با کودکان صحبت کنید انگار که او هم می تواند با شما صحبت کند.
- در هر موقعیتی اول منتظر بمانید تا ببینید کودکان چه کار می کند یا به چه چیزی توجه می کند و بعد در مورد آن صحبت کنید.
- موقع صحبت با او از حرکت دست و شکلک های صورت استفاده کنید.

در مورد کارهای خودتان و اتفاقاتی که می افتد با کودکان حرف بزنید.

- در مورد کارهایی که انجام می دهید مثل ظرف شستن یا عوض کردن پوشک برای کودک حرف بزنید، مثلاً بگویید: «پوشکتو کثیف کردی، بیا عوض کنم».
- وقتی به سمت زنگ تلفن برمی گردد، شما می توانید بگویید: «تلفنه! بابا زنگ زده».

از کودکان سؤال بپرسید.

- اگرچه کودکان متوجه کلمات شما نمی شود، اما دوست دارد شما با او حرف بزنید.
- برای مثال، وقتی صدای پدرش را از بیرون می شنود، می توانید بپرسید: «شنیدی؟ صدای بابا بود؟»
- یا وقتی خمیازه می کشد، می توانید بپرسید: «خسته شدی؟ می خوام بخوابی؟»

- با صدای بچه گانه با کودکان حرف بزنید.
- کودکان از تکرار حرف هایتان لذت می برد. پس می توانید حرف هایتان را بارها و بارها برای او تکرار کنید.
- اگر کودکان ساکت است، خودتان صحبت کنید و بعد از گفتن چیزی، منتظر بمانید و به او فرصت دهید تا پاسخ دهد.
- هر بار که شما صحبت می کنید، کودکان باید صدای شما را بشنود. هر چه بیشتر صدای شما را بشنود، بیشتر حرف می زند.

در مورد کارهای کودکان حرف بزنید.

- در مورد حرکات، شکلک های صورت و صداهای کودکان حرف بزنید انگار که می خواهد با این کارهایش چیزی را به شما بفهماند.
- برای مثال وقتی تکانش می دهید، او می خندد و از خوشحالی از خودش صدا در می آورد، شما می توانید به او بگویید: «دوس داری من تکونت میدم؟» اگرچه کودکان متوجه حرف های شما نمی شود، ولی دوست دارد به آهنگ صدای شما گوش بدهد.

با کودکان بازی کنید.

بهتر است مادر موقع بازی رو در روی کودک باشد.

وسيله هايي را براي بازی کودکان بياوريد که:

- بتواند آنها را در دهانش ببرد (وسایل پلاستیکی تمیز غیر قابل قورت دادن مثل لیوان پلاستیکی، قیف)
- با ضربه زدن به آنها صدا در بياوريد (مثل زدن قاشق روی قابلمه)
- وسایل غیر قابل شکستن به کودکان بدهید که بتواند آنها را پرت کند، مثل پرت کردن توپ یا عروسک.

روش های بازی با کودک

وقتی می خواهید با وسیله ای با کودکان بازی کنید رو به روی او بنشینید. وسیله ای را که می خواهید به او نشان دهید نزدیک صورتتان نگه دارید. برای این که توجه کودک را به اسباب

بازی یا وسیله جلب کنید، با اسباب بازی کارهای جالب انجام دهید:

- آن را تکان بدهید.
- آن را بچرخانید.
- با آن بازی کنید.
- صداها را بامزه با دهانتان درآوريد یا اسم کودک را صدا بزنید.
- اگر کودک به شما و اسباب بازی نگاه کرد، فوراً به او نگاه کنید، لبخند بزنید و چیزی بگویید، مثلاً اسم آن چیز را برای او بگویید.

نکات مهم در بازی با کودک

- کودکان وسیله ها را در دهانش می گذارد، به آنها دست می زند، آنها را پرت می کند، آنها را تکان می دهد. اینها همه بازی کردن کودک است. پس وسیله ها یا اسباب بازی هایی برای بیاوريد تا با آنها بازی کند.
- می توانید وسیله های نرم مانند عروسک یا جفجغه را گاهی در بالای سر او یا بالای گهواره اش آویزان کنید تا با آنها بازی کند.
- موقع بازی کردن کودکان رو در روی او قرار بگیرید تا شما را ببیند، و به کارهای او پاسخ دهید. مثلاً اگر اسباب بازی را به زمین می زند، شما هم کارش را تقلید کنید و بگویید: بزن بزن. سپس منتظر بمانید تا او هم صدایی در بياورد یا کاری کند.
- اگر اسباب بازی را به او نشان می دهید، نزدیک صورتتان نگه دارید تا همزمان هم به اسباب بازی و هم به صورت شما نگاه کند. اگر نگاه نکرد آن را تکان دهید یا صدایی از خودتان درآوريد تا به آن نگاه کند.
- انواع بازی های کودکانه مانند دالی بازی، کولی دادن، قایم موشک و ... را با هم انجام دهید.
- هر بار که می خواهید این بازی ها را انجام دهید به کودکان بگویید: «می خواهیم دالی بازی کنیم».
- بارها و بارها این بازی ها را انجام دهید.
- وقتی کودک بازی ها را یاد گرفت، کارهای عجیب انجام دهید مثلاً دستتان را از روی صورت بردارید و منتظر بمانید ببینید کودک چه کار می کند یا چه صدایی از خودش در می آورد.
- اجازه دهید کودک هم نوبت داشته باشد و در نوبتش کارهایی انجام دهد یا صدایی در بياورد.

- موقع صحبت کردن یا بازی کردن با کودک، او ممکن است با صدا، تغییر شکلک صورت یا تکان دادن دست و پا به شما واکنش نشان دهد. اینها یعنی حالا نوبت اوست. در این مواقع کمی منتظر بمانید تا او در نوبتش این کارها را انجام دهد.

نوبت‌گیری را در کودکان ایجاد کنید.

- می‌توانید از او سؤال بپرسید. مثلاً صدایی می‌آید و کودکان سرش را برمی‌گرداند. شما از او می‌پرسید: «چی بود؟ لیوان افتاد؟» منتظر بمانید تا کودکان واکنش نشان دهد.
- شما می‌توانید از سؤالات گزینه‌ای استفاده کنید. دو تا وسیله را به او نشان دهید و بپرسید که کدام را می‌خواهد و بعد منتظر واکنش او باشید. کودکان ممکن است به وسیله‌ای که می‌خواهد نگاه کند، یا سرش را به سمت آن برگرداند یا به طرف آن حرکت کند. مطمئن شوید که دو وسیله را با فاصله مناسب نگره داشته‌اید، تا بتوانید متوجه شوید که کدام مورد علاقه او است.

چگونه با کودک نوبت‌گیری کنم؟

نوبت‌گیری یعنی چه؟

- در طی حرف زدن، افراد بزرگسال نوبتی حرف می‌زنند و وقتی یک نفر صحبت می‌کند، فرد دیگر گوش می‌دهد. در حین ارتباط با کودک نیز باید این نکته رعایت شود.
- برای مثال وقتی کودکان از خودش صدا درمی‌آورد، شما به او گوش می‌کنید و وقتی صداسازی او تمام شد، شما شروع می‌کنید. در این حالت نوبت‌گیری بین شما و کودکان انجام شده است.

با رفتارهای کودکان نوبت‌گیری کنید.

- هر واکنشی را که کودکان از خودش نشان می‌دهد مثل صدا درآوردن، نگاه کردن به شما، لبخند زدن یا دست و پا زدن یا حتی عطسه کردن، به عنوان یک نوبت از طرف او در نظر بگیرید.

با هم کتاب بخوانید.

- حتی اگر کودک شما در این سن کتاب را در دهانش می‌گذارد یا می‌جود اشکالی ندارد. حتی اگر چند لحظه هم بتوانید با هم کتاب بخوانید خوب است.
- شما می‌توانید از روی تصویرهای کتاب داستان یا کتاب‌های درسی سال‌های قبل خواهر و برادر بزرگتر، تصاویر را برای کودک تعریف کنید. از روی تصاویر می‌توانید شعر بخوانید و تصاویر را به او نشان دهید.
- اجازه دهید خودش هم کتاب را بگیرد، ورق بزند و نگاه کند. مجبورش نکنید که فقط به گفتن شما گوش کند.
- در حالت رو در رو قرار بگیرید و کتاب را به کودک نشان دهید.
- مثلاً می‌توانید عکس ماشین را در کتاب به او نشان دهید و بگویید: «بیب بیب ماشینه» یا سگ را نشان دهید و بگویید: «هاپو رو ببین. هاپو میگه هاپ هاپ». نگاه کنید که او چه کاری انجام می‌دهد. اگر صدا درآورد تقلید کنید. اگر کتاب را کشید و جویید، در مورد کاری که می‌کند حرف بزنید: «تو کتابو می‌خوری؟»
- سعی کنید از جمله‌های کوتاه‌تر استفاده کنید.
- اگر به یک عکس نگاه می‌کند یا دستش را روی آن می‌گذارد، به آن اشاره کنید و اسم آن را بگویید. سپس دوباره منتظر بمانید تا صدایی درآورد. سپس دوباره نوبت شما است. چیز دیگری در کتاب را به او نشان دهید و ادامه دهید.
- بارها این کارها را تکرار کنید.

برای کودکان شعر بخوانید.

- زمانی که کودک آرام است و حالش خوب است، برایش انواع شعرهای کودکانه یا محلی را بخوانید.
- موقع شعر خواندن از شکلک‌های صورت یا حرکت دست هم استفاده کنید. مثلاً اگر در شعر گفته شده «دستامونو باز می‌کنیم»، شما هم دست‌هایتان را باز کنید.
- وقتی شعر را خواندید منتظر بمانید، اگر پاسخ داد، صدا و حرکتش را تقلید کنید.
- یک شعر را بارها و بارها برایش بخوانید و هر بار هم عین دفعه قبل بخوانید. وقتی چندین دفعه یک شعر را خواندید و دیگر برای او آشنا شد، در بعضی بخش‌های شعر مکث کنید، مثلاً می‌گویید «تاب تاب عباسی خدا منو...» و منتظر می‌مانید تا کودک صدایی در بیاورد.
- شعرها را خیلی تند برایش نخوانید. کمی آهسته‌تر بخوانید تا یاد بگیرد.
- به هر کاری که در نوبتش انجام داد پاسخ دهید. کار کودکان حتی می‌تواند تنفس سریع‌تر باشد یا با پا ضربه بزند، لبخند بزند، غرغر کند، یا صدا در بیاورد. فوراً پاسخ دهید و یا خواندن شعر را ادامه دهید یا دوباره بخوانید.

آموزش برقراری ارتباط با کودکان از ۸ تا ۱۲ ماهگی

درست است که کودکان در این مرحله هنوز از کلمات واقعی برای برقراری ارتباط با شما استفاده نمی‌کند، اما به روش‌های مختلفی مثل دراز کردن دست یا صداسازی کردن، از شما درخواست می‌کند.

مواردی که کودک ۸ تا ۱۸ ماهه می‌فهمد:

- کلمه‌های آشنا در موقعیت‌های روزمره مثل «بای بای» یا «بالا»
- اسم‌ها یا وسایل آشنا مثل شیشه شیر، توپ یا چراغ
- کلمه «نه»
- پرسش‌های ساده، برای مثال وقتی از او می‌پرسید «عروسکت کو؟»، به طرف عروسکش حرکت می‌کند و به آن نگاه می‌کند یا به آن اشاره می‌کند.
- دستورات ساده همراه با اشارات

مواردی که کودک ۸ تا ۱۲ ماهه بیان می‌کند:

- با استفاده از نگاه کردن، صداسازی و یا اشارات (بدون استفاده از کلمات) پیام هدفمندی را می‌رساند.
- صداها را در کنار یکدیگر می‌گذارد و گفتار نامفهومی دارد.
- از صداهای خاصی برای اشاره به چیز خاصی به طور ثابت استفاده می‌کند، مثلاً «هو هو» را همیشه برای اشاره به هاپو بیان می‌کند.
- گهگاهی از یک کلمه استفاده می‌کند.

دلایل مختلفی که کودکان ارتباط برقرار می‌کنند:

- برای اعتراض کردن یا امتناع از چیزی، برای مثال سرش را به علامت «نه» تکان می‌دهد.
- برای درخواست کردن، مثلاً بطری را به شما می‌دهد تا برایش باز کنید.
- برای جلب توجه از صداسازی یا اشارات استفاده می‌کند.
- برای این که چیزی را به شما بدهد یا آن را به شما نشان بدهد.
- برای سلام یا خداحافظی، مثلاً دستش را تکان می‌دهد تا بای بای کند.
- برای این که به دیگران پاسخ بدهد، مثلاً اگر از او بخواهید که چیزی را برایتان بیاورد، به آن اشاره می‌کند یا آن را برایتان می‌آورد.
- برای نشان دادن شی مورد علاقه‌اش، مثلاً به چیزی اشاره کند و سپس برگردد و به شما نگاه کند.

به رفتارهای کودکان توجه کنید و منتظر بمانید تا او ارتباط را شروع کند.

- به حرکات و رفتارهای کودکان در موقعیت‌های مختلف توجه کنید. به عنوان مثال ممکن است وقتی او چیزی را می‌خواهد به سمت آن نگاه کند و بگوید «اا» اگر شما به این کارهای او توجه کنید می‌توانید متوجه منظور او شوید.
- به جای اینکه همیشه نیازهای کودکان را حدس بزنید، بگذارید او از شما درخواست کند. مثلاً زمانی که گرسنه است و موقع غذا دادن به او است، اجازه دهید او به روش خودش از شما درخواست غذا کند. مثلاً دست شما را بگیرد و به سمت آشپزخانه ببرد یا به یخچال نگاه کند.

کودکتان را مجبور نکنید که حرف بزند!

این که مدام به کودکتان بگویید کلمه‌ها را بعد از شما تکرار کند، به او کمک نمی‌کند که حرف زدن را زودتر یاد بگیرد، بلکه تأثیر معکوس دارد. برای آن که این نکته یادتان بماند، با خودتان بگویید: اینقدر نگو «بگو»!

با کودکتان به صورت رو در رو ارتباط برقرار کنید.

- وقتی می‌خواهید با کودکتان ارتباط برقرار کنید باید طوری در کنارش قرار بگیرید که فاصله‌تان با او کم باشد و به راحتی بتواند صورت شما را ببیند.
- مثلاً می‌توانید کودکتان را طوری روی پایتان قرار دهید که صورتش به سمت شما باشد. یا این که وقتی روی زمین نشسته است طوری مقابلش بنشینید که هم سطح کودکتان باشید و او به راحتی صورت شما را ببیند.

از کودکتان تقلید کنید.

- اگر مطمئن نیستید که باید چه کار کنید، تقلید آسان‌ترین کار است!
- وقتی از کارها، صداها و حرکات صورت کودکتان تقلید می‌کنید، او لذت می‌برد. همان کاری

را که کودکتان انجام می‌دهد، انجام دهید. همان چیزی را که می‌گوید، دقیقاً مثل خودش بگویید. مثلاً اگر کودکتان در حال زدن قاشق روی قابلمه است شما هم شما عین او، همین کار را تکرار کنید.

- اگر کودکتان دوباره آن کار را تکرار کرد، شما هم دوباره از او تقلید کنید.
- شما با تقلید از کودکتان به او یاد می‌دهید که از شما تقلید کند.

در مورد کارهای کودکتان حرف بزنید.

کودکتان در این مرحله از طریق نگاه کردن، اشاره کردن و صداهایش سعی می‌کند به شما چیزی بگوید. شما می‌توانید در مورد این کارهای کودکتان با او حرف بزنید. مثلاً اگر لیوان آب از دست کودکتان افتاد و او گفت «آ»، شما بگویید «آخ! آب ریخت! خیس شد!».

وقتی کودکتان با صداسازی می‌خواهد چیزی را به شما بفهماند، با کلمه‌ها و جمله‌های ساده منظور او را بیان کنید.

مثلاً وقتی با انگشتش به سمت موتور اشاره می‌کند و می‌گوید «آ»، به او بگویید «موتور، قام قام».

در مورد کارهای خودتان و اتفاقاتی که می افتد با کودکان حرف بزنید.

- در مورد کارهایی که انجام می دهید با کودکان حرف بزنید. مثلاً وقتی بشقاب غذا را برای کودک می آورید بگویید «به به! می خوام بهت غذا بدم».
- یا این که در مورد چیزهایی که در طی روز اتفاق می افتد، برای کودکان حرف بزنید. مثلاً وقتی دارید دست هایش را می شویید بگویید «دستت رو می شورم، به به! چه تمیز شد!».

با کودکان بازی کنید.

- بهترین راه برای این که با کودکان بازی کنید، این است که هر کاری که با اسباب بازی هایش انجام داد، از او تقلید کنید.
- بنابراین باید شما هم همان وسیله را برای خودتان داشته باشید و در حین بازی وسیله کودک را از دست او نگیرید. مثلاً اگر دارد به عروسکش غذا می دهد، شما هم با عروسک خودتان همان کار را انجام دهید.

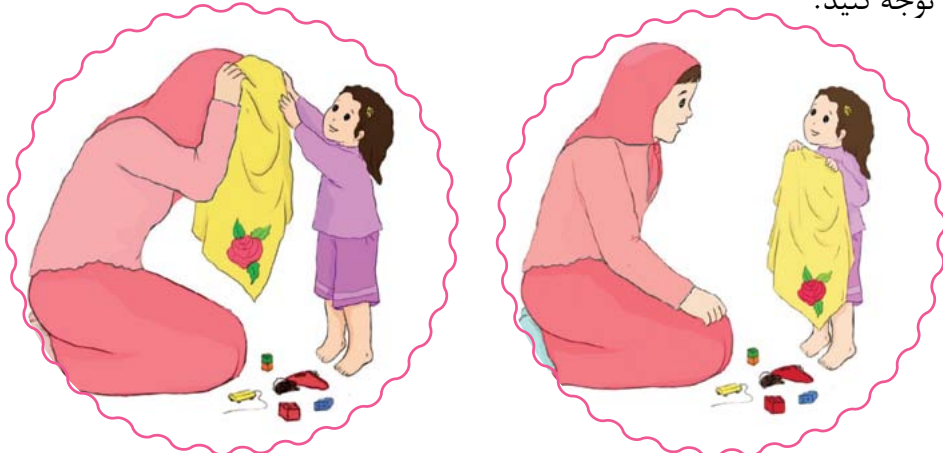

نوبت‌گیری را در کودکان ایجاد کنید.

- اول صورت خودتان را مشتاق نشان دهید و منتظر بمانید. وقتی که منتظر می مانید، کودکان با نگاه کردن به صورت شما متوجه می شود که نوبت اوست.
- چطور مشتاق بودن خود را نشان دهید؟ وقتی کودکان به یک اسباب بازی یا خوراکی توجه می کند، شما می توانید به کودکان نزدیک تر شوید تا بدانند که می خواهید حرف های او را بشنوید. چشمان خود را بازتر کنید و ابروهای خود را کمی بالا بیندازید، انگار مشتاقانه منتظر شنیدن حرف های او هستید. سرتان را کمی تکان دهید و یا لبخند بزنید تا تشویق شود در مورد آن صدایی در بیاورد.
- اگر کودکان نمی داند که نوبت اوست، شما می توانید آن چیز را به کودک نشان دهید و منتظر بمانید تا کاری انجام دهد.

آموزش نوبت‌گیری در قالب بازی

- کودکان ممکن است به شما نگاه کند، اشاره کند، صدایی از خودش در بیاورد یا کاری انجام دهد.
- مثلاً وقتی با او دالی بازی می کنید، ممکن است تلاش کند پارچه را از روی سر شما کنار بزند و صدایی در آورد. مثلاً بگوید «آ».
- معمولاً زمانی که کودکان از صدا استفاده می کند، راحت تر متوجه می شوید که دارد نوبت‌گیری می کند.
- اما گاهی کودکان بدون این که صدایی از خودش در بیاورد، نوبت‌گیری می کند. اگر کودک شما صداهای زیادی بیان نمی کند، باید چهره او را نگاه کنید و به اشاره ها و کارهای او با دقت توجه کنید.

آموزش نوبت‌گیری با استفاده از سؤال پرسیدن

انواع سؤالاتی که می‌توانید از کودکان پرسید:

- سؤالات گزینه‌ای: دو تصویر یا دو وسیله را در مقابل کودک نگاه دارید و از او پرسید: کدومو می‌خوای؟ کودکان ممکن است به چیزی که می‌خواهد نگاه کند، اشاره کند یا چیزی بگوید.
- سؤالات آره/ نه: سؤالاتی پرسید که جواب آنها آره / نه باشد و کودک می‌تواند حتی با تکان دادن سرش جواب دهد. مثلاً می‌توانید پرسید: دوست داری بریم بیرون؟

آموزش نوبت‌گیری با استفاده از کلمه‌های پرسشی

- سؤالات با کلمه‌های پرسشی: کودک در این مرحله می‌تواند سؤالاتی را که با «چی؟»، «کو؟»

- و «کی؟» از او می‌پرسید، با صدا درآوردن یا اشاره کردن جواب دهد. مثلاً اگر از کودکان پرسید «یخچال کو؟» کودکان می‌تواند یخچال را به شما نشان بدهد. یا اگر نتوانست آن را پیدا کند، می‌تواند دستش را به علامت «نیست!» بالا بیاورد.
- کودکان در این مرحله هنوز نمی‌توانند از کلمات استفاده کنند، پس سعی کنید سؤالاتی پرسید که او بتواند بدون استفاده از کلمات به آنها جواب بدهد. البته منظورمان این نیست که کلاً از این نوع سؤالات از او پرسید.
 - اگر نتوانست به این نوع سؤالات جواب بدهد، فوراً آن را به سؤالات آره/ نه تبدیل کنید یا این که خودتان جواب آن سؤال را بدهید.
 - مثلاً وقتی می‌پرسید «داری چی کار می‌کنی؟» و کودکان نتوانست جواب دهد، پرسید «داری بازی می‌کنی؟»

بیش از حد از کودکان سؤال نپرسید.

زمانی که کودکان در حال بازی کردن است، مدام از او سؤال نپرسید.

زمانی که در حال بازی کردن است، کار او را توصیف کنید.

زمانی که کودکان در حال بازی کردن است، به جای این که مدام از او سؤال بپرسید، در مورد کارهایی که او انجام می دهد صحبت کنید.

صداسازی های کودک را معنی دار کنید.

وقتی کودکان صداسازی های بدون معنی مثل «بابابابا» می گوید، برای معنادار کردن این صداسازی به پدر کودک اشاره کنید و بگویید «بابا». یا مثلاً وقتی می گوید «دَد دَد»، با بیان «دَد» و اشاره به در، آن را برای کودک معنادار کنید.

با کودکان طوری صحبت کنید که بتواند حرفهای شما را بهتر متوجه شود.

در مورد موارد زیر با کودکان صحبت کنید:

- در مورد اتفاقی که همین الان دارد می افتد، حرف بزنید. مثلاً در مورد سگی که دارد هاپ هاپ می کند، یا بچه هایی که دارند در پارک بازی می کنند، یا روشن و خاموش شدن لامپ، یعنی تمام چیزهایی که او دارد می بیند و می شنود.
- در مورد چیزهای آشنا که قرار است اتفاق بیفتند با او حرف بزنید. مثلاً وقتی که دارید لباس هایش را در می آورید که حمامش کنید، به او بگویید «داری میری حمام».
- در مورد مسائلی صحبت کنید که چند لحظه پیش اتفاق افتاده اند. مثلاً یک دقیقه بعد از این که مامان بزرگ می رود، می توانید بگویید: «مامان بزرگ نیست. رفت خونه».
- سعی کنید موقع صحبت کردن با کودکان در مورد چیزهایی که در بالا گفته شد، از اشاره کردن و شکلک های صورت هم استفاده کنید تا او بهتر متوجه حرف های شما بشود.
- ممکن است کلمه به کلمه آن چیزی که می گوید را درک نکند، اما کم کم تمام کلمه ها و جمله ها را درک می کند.
- یادتان باشد که از جملات خیلی کوتاه استفاده کنید.

با کودکان طوری صحبت کنید که بتواند بهتر حرف بزند.

- وقتی که کودکان دارد با شما ارتباط برقرار می کند، جواب شما باید مربوط به آن چیزی باشد که او در آن لحظه به آن توجه کرده است.

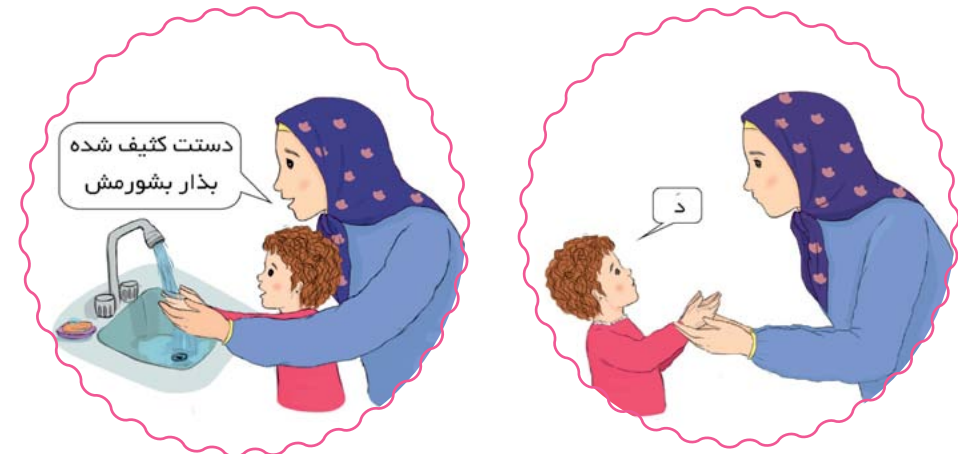

اسمش: توپ
 کجاست: بالای کمد، پایین پله، توی حیاط
 توپ چه جوریه: قلقلیه، گرده، بزرگه، قرمز
 مال کیه: مال منه، مال داداشه
 باهاش چی کار می کنی: قلش بده، پرتش کن، بندازش
 کلمات پرسشی: این چیه؟ توپ کو؟

- در شرایط یکسان از کلمات یکسان استفاده کنید. مثلاً اگر کودکتان گربه ای را می بیند و به آن اشاره می کند، موقع جواب دادن از همان کلمه ای استفاده کنید که همیشه می گوید. مثلاً اگر همیشه می گوید پیشی، هر بار آن را تغییر ندهید، مثلاً یک دفعه نگوید گربه، دفعه بعد بگوید پیشی یا میو.
- از اسم چیزها به جای گفتن چیزهایی مثل «این، اون، اون ها» استفاده کنید. مثلاً اگر کودکتان می خواهد توپ را بگیرد و شما توپ را به او می دهید که با آن بازی کند، به جای این که بگویید «این بگیر»، بگویید «توپ بگیر».

یک روش برای تقویت درک و حرف زدن کودک

وقتی با کودکتان حرف می زنید، سعی کنید کلمات مهم را تکرار کنید. مثلاً اگر کودکتان به شما نشان می دهد که دست هایش کثیف شده است، این طور به او بگویید: «دستت کثیف شده» و کلمه کثیف را بار دیگر موقع شستن دست هایش تکرار کنید. مثلاً بگویید دستت کثیف شده، بذار بشورمش.

به کودکتان در مورد محیط اطرافش اطلاعات بیشتری بدهید.

وقتی با کودکتان حرف می زنید، معمولاً اسم چیزهای مختلف را به او می گوید (مثلاً بستنی، توپ)، اما این به تنهایی کافی نیست. لازم است در مورد آن چیزها، اطلاعات بیشتری به کودکتان بدهید.

مثلاً در مورد توپش می توانید چیزهای مختلفی به او بگویید:

- حالا که کودکان می‌توانند چند کلمه را متوجه بشود و بعضی تصاویر را می‌شناسد، از کتاب خواندن لذت خواهد برد.
- کودکان از بعضی از کتاب‌هایش بیشتر خوشش می‌آید و از شما می‌خواهد آن را بارها و بارها برایش بخوانید. هر بار که برای کودکان کتاب می‌خوانید، یک کلمه یا نکته جدید یاد می‌گیرد. بنابراین حتی اگر کودکان از شما خواست ده‌ها بار یک کتاب را برایش بخوانید، حوصله کنید و بخوانید.
- بهترین نوع کتاب‌ها برای کودکان در این مرحله رشد، کتاب‌هایی است که تصاویر رنگی و بزرگتر و نوشته کم داشته باشند.
- اگر کتابی در دسترس نداشتید، خودتان روی کاغذ برای کودک نقاشی بکشید یا تصاویر کتاب‌های درسی فرزند بزرگتر را ببرید و روی کاغذ بچسبانید.